

Sông Mê Kông cần sự chuyển dịch năng lượng công bằng, không cần thêm những con đập hủy diệt

Ngày 11 tháng 5, Ủy hội sông Mê Kông (MRC) thông báo đề xuất dự án thủy điện Sanakham tại Lào sẽ trải qua quy trình tham vấn trước (PNPCA)¹. Sanakham là đề xuất dự án thứ sáu trên dòng chính hạ lưu sông Mê Kông.

Dự án đập Sanakham tốn kém, không cần thiết và rủi ro, do đó nên bị hủy bỏ. Đập có công suất lắp đặt 684 megawatt (MW), ước tính tiêu tốn hơn 2 tỷ USD và xây dựng trong tám năm. Như vậy, nếu tính trung bình trong hơn tám năm, đập Sanakham sẽ bổ sung thêm 90MW mỗi năm. Điều này kém hiệu quả hơn so với việc tăng cường các dự án năng lượng bền vững vốn đang được triển khai trong khu vực. Đơn cử, từ tháng 4 đến tháng 7 năm 2019, Việt Nam đã sản xuất thêm 4.400 MW điện từ năng lượng mặt trời², gấp sáu lần công suất lắp đặt của đập Sanakham.

Bối cảnh thay đổi nhanh chóng về công nghệ và đầu tư ngành điện làm dấy lên nguy cơ rằng các dự án thủy điện lớn như đập Sankham, vốn phải mất vài năm để xây dựng và tiêu tốn nguồn tài chính lớn từ trước, sẽ lâm vào bế tắc. Biến đổi khí hậu và các dự án thủy điện hiện có ở thượng nguồn khiến dòng chảy và mực nước biến động khó lường, từ đó tác động trở lại lượng điện được tạo ra từ Sanakham và các đập khác trên dòng chính.

¹ Xem thông cáo báo chí của MRC, ngày 11 tháng 5 năm 2020, '[Laos to undertake prior consultation for Sanakham hydropower project](#)' (Lào triển khai tham vấn cho dự án thủy điện Sanakham)

² Xem '[Update Vietnam Power Sector](#)' (Cập nhật về năng lượng Việt Nam), bài phát biểu tại Cuộc họp của Ủy ban Điều phối thương mại năng lượng lần thứ 26, Hà Nội, tháng 11/2019

Dự kiến, hầu hết nguồn điện tạo ra từ đập Sanakham được xuất khẩu sang Thái Lan. Tuy nhiên, lượng thặng dư điện của Thái Lan hiện tại lớn, thậm chí còn tăng nhiều hơn khi nền kinh tế suy giảm vì đại dịch COVID-19. Bên cạnh đó, đại dịch cũng cho thấy giá trị quan trọng của đất canh tác, rừng, sông, đầm lầy và vùng đánh bắt thủy sản khu vực sông Mê Kông như một mạng lưới an sinh trong thời kỳ khủng hoảng. Việc người dân địa phương tiếp tục tiếp cận các dòng sông và tài nguyên thiên nhiên đóng vai trò quan trọng để đảm bảo một sự phục hồi lành mạnh và công bằng hơn hậu Covid-19.

Mặc dù đập Sanakham được đề xuất xây dựng trên dòng chính sông Mê Kông, cách biên giới Thái Lan - Lào khoảng hai km về phía thượng lưu nhưng không có các đánh giá cần trọng cũng như các tham vấn thực chất về tác động xuyên biên giới của dự án này. Hầu hết nội dung trong Đánh giá tác động môi trường và xã hội xuyên biên giới của đập Sanakham và Đánh giá tác động tích lũy (TBESIA/CIA)³ đều lỗi thời và sao chép nội dung từ bản đánh giá đập Pak Lay. Ví dụ, các chương về Sự tham gia của người dân, Kết luận và Khuyến nghị đều giống dữ liệu TBESIA/CIA của Pak Lay. Điểm khác biệt duy nhất giữa hai bản đánh giá này chỉ là tên dự án. TBESIA/CIA không tham khảo các nghiên cứu về sông Mê Kông và tác động của thủy điện được công bố trong mười năm qua⁴. Đối với một dự án tác động lên dòng sông xuyên biên giới mà hàng triệu người dựa vào, điều này không thể chấp nhận được.

Thay vì tiếp tục tiến hành một quy trình tham vấn sai lầm khác, chúng tôi kêu gọi hủy bỏ dự án đập Sanakham và các kế hoạch xây dựng các đập khác trên dòng chính của sông Mê Kông. Liên minh Cứu sông Mê Kông đề nghị chính phủ các nước ở hạ lưu sông Mê Kông và Ủy hội Sông Mê Kông (MRC):

- **Giải quyết các mối quan ngại bức thiết về tác động của các đập hiện có.**

³ Xem thông tin về dự án thủy điện Sankaham, '[Transboundary Environmental and Social Impact Assessment and Cumulative Impact Assessment](#)' (Đánh giá tác động tích lũy và tác động Môi trường xã hội xuyên biên giới, tháng 10/2018.

⁴ Những nghiên cứu này bao gồm nhưng không giới hạn: Báo cáo Đánh giá kỹ thuật dự án dòng chính đề xuất cho tham vấn trước; kết quả và khuyến cáo của Đánh giá Môi trường chiến lược của Thủy điện trên dòng chính sông Mê Kông năm 2010; kết quả và khuyến cáo của Nghiên cứu Hội đồng của MRC v.v... đã được công bố trên trang web của MRC.

- Thực hiện đánh giá các phương án năng lượng toàn diện và có sự tham gia, ưu tiên các phương án đảm bảo thời gian theo hướng chuyển đổi năng lượng công bằng nhằm duy trì hệ sinh thái trọng điểm Mê Kông, trong khi vẫn đáp ứng và bảo vệ nhu cầu của cộng đồng trong khu vực.
- Giải quyết các mối quan tâm hàng đầu về quá trình tham vấn trước.

Giải quyết các vấn đề bức thiết về tác động của các đập hiện có

Các đập được xây dựng tại khu vực sông Mê Kông cùng các nhánh của nó gây ra tác động tích lũy đến môi trường và cộng đồng ven sông, bao gồm các vùng biên giới. Tuy nhiên, các vấn đề hiện tại bao gồm tác động xuyên biên giới, mất sinh kế, ảnh hưởng đến đất đai và sự sống vẫn chưa được giải quyết⁵. Đồng thời, các cam kết của chính phủ Lào về việc xem xét lại chiến lược thủy điện sau vụ vỡ đập Xe Pian-Xe Namnoy năm 2018 vẫn đang bỏ ngỏ.

Thay vì xây dựng nhiều đập hơn trên dòng chính dưới danh nghĩa “thủy điện bền vững” và dựa vào các biện pháp giảm thiểu tác động vô căn cứ, chính phủ, các nhà phát triển và các bên đầu tư tài chính cần ưu tiên giải quyết tác động của các đập hiện đang hoạt động để cải thiện cuộc sống và sự an toàn của các cộng đồng bị ảnh hưởng.

Thực hiện đánh giá các phương án năng lượng toàn diện, có sự tham gia, ưu tiên chuyển đổi năng lượng

Các đập trên dòng chính của sông Mê Kông là không cần thiết cho nhu cầu năng lượng và nước của khu vực. Thái Lan, nơi được cho là mua nhiều điện từ các đập trên dòng chính, có mức độ dự trữ lớn. Tháng Tư/2020, Bộ Năng lượng Thái Lan cho biết mức dự trữ điện trong năm 2020 của nước này có thể lên tới 40%, tương đương khoảng 18.000 MW.⁶ Con số này cao hơn đáng kể so với tổng cộng công suất lắp đặt của tất cả các đập

⁵ Tham khảo: [Lao dam disaster: UN rights experts call for justice two years on](#) (Thảm họa vỡ đập ở Lào: Các chuyên gia Liên hiệp quốc kêu gọi công lý trong 2 năm qua), ngày 29 tháng 4 năm 2020

⁶ Công suất lắp đặt của Thái Lan tương đương 45.000MW; 40% là 18.000MW

trên dòng chính hạ lưu sông Mê Kông. Trong khi đó, tháng 3 năm 2020, Campuchia tuyên bố dừng kế hoạch xây dựng đập Sambor và Stung Treng trong ít nhất 10 năm.⁷

Bây giờ là lúc dừng vĩnh viễn các đập trên dòng chính sông Mê Kông, ưu tiên các phương án năng lượng bền vững và công bằng nhằm tôn trọng quyền cộng đồng

Tiềm năng to lớn về hiệu suất năng lượng và năng lượng tái tạo phi thủy điện bền vững cùng với những tiến bộ nhanh chóng về công nghệ sản xuất, truyền tải và dự trữ kèm theo chi phí ngày càng giảm, có thể giúp hiện thực hóa tiếp cận và đảm bảo an ninh năng lượng cho người dân và các nền kinh tế trong khu vực mà không phá hủy các dòng sông và tài nguyên thiên nhiên. Hơn nữa, các biện pháp tăng cường hiệu quả sử dụng năng lượng và năng lượng tái tạo phi thủy điện có thể triển khai rộng rãi hơn, nhanh chóng hơn với chi phí thấp hơn so với các dự án thủy điện quy mô lớn tập trung.

Thay vì sử dụng ngân sách vào quy trình tham vấn trước còn nhiều lỗ hổng, các nguồn lực nên trực tiếp đầu tư vào việc đánh giá các phương án năng lượng toàn diện có sự tham gia nhằm định hình tương lai năng lượng bền vững hơn, công bằng hơn và đảm bảo lợi ích kinh tế cho các nước thành viên trong khu vực. Đánh giá này nên ưu tiên vào vấn đề chuyển dịch năng lượng. Cần đảm bảo rằng không có sự thay đổi nghiêm trọng nào đến nguồn tài nguyên khi phát triển, sản xuất, phân phối và tiêu thụ năng lượng nhằm bảo vệ môi trường và quyền lợi của người dân.

Giải quyết các mối quan tâm hàng đầu về quy trình tham vấn trước

Liên minh Cứu sông Mê Kông đã nhiều lần cảnh báo những sai sót nghiêm trọng trong các quy trình tham vấn trước⁸. Những băn khoăn và kiến nghị của xã hội dân sự, chính phủ các nước thành viên MRC và các đối tác phát triển, bao gồm việc kêu gọi cung cấp thêm thông tin và các nghiên cứu liên quan, hiện vẫn chưa được giải quyết.

⁷ <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/20/cambodia-scraps-plans-for-mekong-hydropower-dams>

⁸ Xem tuyên bố của Liên minh Cứu sông Mê Kông [hồi tháng 5/2017](#) (đập Pak Beng), [tháng 7](#) và tháng [8/2018](#) (đập Pak Lay); và tháng [10/2019](#) (đập Luang Prabang)

Ngoài ra, không có động thái nào được triển khai để xác thực về chất lượng thông tin được gửi đến quy trình tham vấn trước. Nội dung TBESIA/CIA của Sanakham được sao chép phần lớn từ báo cáo đánh giá đập Pak Lay. Trong khi đó theo MRC, TBESIA/CIA của Pak Lay có nội dung sơ sài, sao chép dữ liệu chủ yếu từ báo cáo đánh giá đập Pak Beng⁹. Điều này cho thấy rằng yêu cầu lặp đi lặp lại về việc cung cấp các nghiên cứu toàn diện hơn, bao gồm dữ liệu cơ bản và tác động của dự án đập thủy điện, hầu hết bị phớt lờ và không được đưa vào các đánh giá tiếp theo về tác động của dự án đập trên dòng chính. Tập đoàn tư vấn quốc gia (NCG) và các chuyên gia tư vấn liên quan đến báo cáo TBESIA/CIA của đập Pak Beng, Pak Lay và Sanakham nên bị cấm tham gia hoạt động đánh giá tác động tiếp theo vì vấn đề đạo nội dung.

Chúng tôi tái khẳng định quan điểm trong tuyên bố tháng 10 năm 2019 rằng “...nếu không có cải cách đáng kể thì có rất ít dấu hiệu cho thấy quy trình tham vấn trước mới đây ... sẽ khác với quy trình cũ hoặc có thể đảm bảo các tiêu chuẩn tối thiểu về minh bạch và trách nhiệm, chưa nói đến việc tham gia một cách thực chất của các cộng đồng bị ảnh hưởng, xã hội dân sự và công chúng nói chung”.¹⁰

Liên minh Cứu sông Mê Kông

Ngày 2 tháng 6 năm 2020

⁹ MRC (2019: 44), Tóm tắt Báo cáo đánh giá kỹ thuật – Tham vấn trước cho dự án thủy điện Pak Lay

¹⁰ Liên minh Cứu sông Mê Kông [kêu gọi hủy bỏ đập Luang Prabang](#), 9 tháng 10 năm 2019

